Agenda

18-23 september 2010: Kick-off Meeting Grundtvig Lerend partnerschap 'Stories of my grandparents'

In samenwerking met het Institut für Kurdologie (Wenen, Oostenrijk), Internationaler Verein für Frieden und Gerechtigkeit – Pro Humanitate e.V. (Keulen, Duitsland) en het Kurdiska Institutet i Stockholm (Stockholm, Zweden) zal het Koerdisch Instituut vzw vanaf september gedurende twee jaar het Grundtvig Lerend Partnerschap 'Stories of my grandparents' uitvoeren. Het doel van dit project is een betere verankering van de Koerdische culturele identiteit enerzijds en anderzijds een betere integratie van Koerdische migranten in de Europese samenleving. 'Stories of my grandparents' is een intergenerationeel project dat als doel heeft om een leerproces over integratie en identiteitsbehoud te creëren voor verschillende generaties Koerdische immigranten. De resultaten van dit project, die integraal deel uitmaken van het Koerdisch erfgoed, zullen in verschillende talen bekend gemaakt worden op een e-learning platform, op diverse websites en via een brochure met verhalen en getuigenissen van good practice in de partnerlanden. Indien u geïnteresseerd bent om deel te nemen aan dit project, aarzel dan niet om ons te contacteren.

Voor meer informatie: Tel. +32 (0)2 230 89 30 – Fax +32 (0)2 231 00 97 – E-mail: lievedriesen@skynet.be

18 september 2010: Intercultureel Festival (18u-23u) 'Harmonie van de diversiteit'

GC De Pianofabriek, Fortstraat 35 – 1060 Sint-Gillis

Tijdens dit intercultureel festival, in organisatie van GC De Pianofabriek, het Koerdisch Instituut vzw en Institut Kurde de Bruxelles zal u kunnen kennis maken met Koerdische, Turkse, Armeense en Alevitische traditionele muziek en dans. Daarnaast zal ook de Belgische folkgroep HLM en een zigeunergroep op het programma staan.

Voor meer informatie: Tel. +32 (0)2 230 89 30 – Fax +32 (0)2 231 00 97

1 oktober 2010 (vanaf 18u): Vernissage fototentoonstelling 'Femmes en Résistance'

Gemeenschapscentrum Ten Noey, Gemeentestraat 25 – 1210 Brussel

Het Centre Féminin d'Education Permanente-CFEP, de vereniging Femmes pour la Paix, het Forum Interrégional des Femmes Congolaises-FIREFEC en het Institut Kurde de Bruxelles nodigen u uit op de prachtige theatervoorstelling 'Coeur de mère' over het complexe en zware leven van Congolese vrouwen en op de vernissage van de fototentoonstelling 'Femmes en Résistance'. Deze unieke tentoonstelling wil de gelijkenissen tonen tussen de verschillende verzetsvormen van vrouwen doorheen de geschiedenis en in verschillende regio's in de wereld, met name in België, Congo, Palestina en Koerdistan. Deze tentoonstelling loopt nog gedurende heel de maand oktober. De avond wordt feestelijk afgesloten met een Congolese maaltijd.

Inkom gratis: De prijs van de maaltijd (zonder drank) is 10 euro voor Mwambe en 7 euro voor een koude schotel. Gelieve te reserveren op het nummer 02 229 38 42.

Inlichtingen:
Koerdisch Instituut te Brussel
Bonneelsstraat 16 – 1210 Brussel
Tel.: ++32/(0)2 230 89 30 – Fax: ++32/(0)2 231 00 97 – E-mail: kib@skynet.be

Afgiftekantoor Brussel 4

DE KOERDEN

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN HET KOERDISCH INSTITUUT | JAARGANG 10 | N°55 | SEPTEMBER-OKTOBER 2010

België-Belgique
P.B.
1040 Brussel 4
1/4548

Onrust in 'rebellenland p. 6-7

Vrede in Turkije opnieuw begraven? p. 8-10

Deq: traditionele tatoeages in Koerdistan p. 11-13

Staatspolitiek in Turkije

- Derwich M. Ferho -

Een van de Turkse generaals, Atilla Kiyat, vindt de moed om de misdaden van de staat tussen 1993 en 1997 tegen het Koerdisch volk op TV Habertürk op te biechten:"De luitenants en andere legerofficieren voerden de moordorders uit. De presidenten, de eerste ministers en de stafchefs van toen moeten vervolgd worden. Ze waren op de hoogte van elke gebeurtenis. Het was staatspolitiek.". Achter 'de moorden door onbekenden' en 'verdwenen personen' uit die tijd schuilde de staat zelf. Voor de zoveelste keer bekennen de militairen hun misdaden. Niet omdat ze er spijt van hebben. Neen, ze vertellen vol trots: "Om de eenheid van de staat te waarborgen hebben we de noodzakelijke staatspolitiek letterlijk uitgevoerd."
Het uitvoeren van de nodige staatspolitiek wil zeggen dat de complete staatsapparatuur: de militairen, het parlement, de staatsambtenarij, het gerecht, de inlichtingendienst, enz… op de hoogte waren van alles wat gedaan werd tegen de Koerden.
Hij zei in het vervolg van zijn bekentenissen: "De zgn. 'moorden door onbekenden' werden beschouwd als het voornaamste middel om het terrorisme te bestrijden. Want een doorsnee officier zal niet denken: nu ga ik Mehmet of Ahmet uitschakelen en op die manier een einde stellen aan het terrorisme. Van bovenaf werd het bevel gegeven. Ik moet bekennen dat deze politiek niet nieuw is. Het is in uitvoering sinds 12 september 1980. En dat heeft de haat van de massa's in de regio veroorzaakt tegenover de staat".
Vandaag de dag wordt in tv- en radioprogramma's om de haverklap herhaald dat het Turkse en het Koerdische broederschap diep is. Hoe ze innerlijk en hartelijk naast elkaar leven. Dat ze het samen hebben opgenomen tegen de gemeenschappelijke vijand om hun gemeenschappelijk land te bevrijden van de buitenlandse vijanden. Maar elke dag wordt duidelijker hoe ze te werk gegaan zijn tegen de Koerden. Eerst hebben ze hun identiteit, dan hun land en hun taal verboden, vervolgens hun folklore en tot slot hebben ze alles wat met de Koerden te maken had verboden en ontkend. Zelfs in de woordenboeken en encyclopedieën die in Turkije gedrukt werden komen de woorden Koerd en Koerdistan niet meer voor. En het nationaal onderwijs werd in dienst gesteld van de assimilatie van "de bergturken". Koerd zijn werd voorgesteld als een scheldwoord.
Elk politiek, cultureel of sociaal initiatief wordt hardhandig aangepakt. Elke journalist of schrijver die een enkele verwijzing naar het Koerdisch of Koerden doet werd opgesloten. De Koerden die opkwamen voor hun fundamentele rechten werden gefolterd, veroordeeld tot jarenlange zware straffen en meestal zover gebracht dat ze ongeneeslijk ziek uit de gevangenissen kwamen.
En het gewapend verzet van de Koerden wordt een realiteit in 1984. Meer dan 25 jaar gewapende strijd tegen de meest gemilitariseerde staat na de VSA. En die Koerdische vrijheidsstrijd krijgt haar vertakkingen in alle lagen van de Koerdische samenleving. Dus ook op politiek vlak is deze strijd aanwezig in het huidige Turkije. Momenteel telt de nationale assemblee in Ankara 21 leden die opkomen voor de rechten van de Koerdische bevolking. Tijdens de laatste gemeentelijke verkiezingen werden 98 Koerden, die uitkomen voor hun Koerdische identiteit, verkozen.
Het is deze strijd van de Koerden dat de Turkse staat gedwongen heeft om een andere politiek te voeren tegen dit volk. De "Koerdische opening" die later "de democratische opening" werd en dan nog later de effectieve naam kreeg van "de nationale eenheid" onder de leiding van de huidige premier Erdogan biedt de Koerden geen enkele positieve toenadering aan. Want hun taal blijft uit het onderwijs, de Koerdische identiteit wordt zelfs niet genoemd in het huidige voorstel van een nieuwe grondwet. Ze worden 'Koerden' genoemd maar in de praktijk blijft alles bij het oude.
Dat is de reden waarom de Partij voor Vrede en Democratie (BDP), de enige pro-Koerdische partij met 21 leden in het parlement, zich gedwongen ziet om zich tegen het nieuwe grondwetsvoorstel te keren. Er is immers niets veranderd ten aanzien van de Koerden.

Israël probeert relatie met Turkije te redden

- Paul Vanden Bavière -

Schoorvoetend zet Israël stapjes om te voorkomen dat zijn strategische relatie met Turkije ter ziele zou gaan. Het doet dit onder zware druk van de Verenigde Staten en van de Europese landen. De inzet is immers groot. Turkije, lid van de NAVO, is een belangrijke westerse bondgenoot. Een breuk met Israël zou ook het begin kunnen zijn van een vervreemding van Turkije van het Westen. En zou op termijn kunnen leiden tot een antiwesterse as tussen Turkije, Syrië, Iran en zelfs Irak.

De jongste crisis tussen Turkije en Israël brak uit op 31 mei 2010 toen Israëlische soldaten in internationale wateren een door Turkse organisaties geleide "vredesvloot", met hulpgoederen voor de Palestijnse Gazastrook, aanviel en negen Turkse activisten doodschoten. De Turkse minister van Buitenlandse Zaken, Ahmet Davutoglu, dreigde er begin juli mee de relaties te verbreken als Israël niet aan de Turkse eisen in verband met deze operatie zou voldoen.

Die vijf eisen zijn: excuses van Israël; compensatie voor de families van de slachtoffers; teruggave van de schepen; opheffing van de blokkade van Gaza en aanvaarden van een internationaal onderzoek. Na enig tegensputteren is er wat beweging gekomen. De vraag hierbij is of dit voldoende zal zijn voor Ankara.
De blokkade van de Gazastrook, ingesteld sedert Hamas de macht greep in Gaza in juni 2007, is officieel enigszins verzacht, maar dat is een maatregel die op elk moment door Israël kan worden ingetrokken en gesaboteerd. De teruggave van drie van de acht naar Israëlische havens gesleepte boten is beloofd.
En uiteindelijk heeft Jeruzalem ingestemd met een internationale onderzoekscommissie van de Verenigde Naties. Voornamelijk omdat het daarvan geen veroordeling moet verwachten: onder de vier leden zijn er een Israëli, twee bondgenoten – de Nieuw-Zeelandse oud-premier Geoffrey Palmer en de uittredende Colombiaanse president Alvaro Uribe – en een Turk. Het onderzoek zal gebaseerd zijn op het onderzoek van twee Israëlische commissies, die, zoals te verwachten was, Israël van elke blaam zuiverden. "Onpartijdig" zal dit onderzoek, ondanks de aanwezigheid van een Turk, niet zijn.

Van compensaties en excuses wil Israël vooralsnog niets weten

Hoe het ook uitdraait, de relatie tussen Turkije en Israël zal nooit meer dezelfde zijn. De geleidelijke democratisering van Turkije, had als gevolg dat in 1996 voor het eerst een islamist, Necmettin Erbakan van de Welzijnspartij, eerste minister werd. In 1997 werd hij gewipt door het toen nog zeer machtige Turkse leger. In zijn korte regeerperiode had hij wel, tot ontsteltenis van het Westen, Iran bezocht en er de economische samenwerking mee opgekrikt. Eerder had het leger als uitdrukking van zijn ongenoegen in 1996 wel een militair samenwerkingakkoord met Israël gesloten.

De afzetting van Erbakan was de laatste staatsgreep die het Turkse leger pleegde. Maar het leverde het geen winst op. In november 2002 haalde de islamistische Partij voor Gerechtigheid en Ontwikkeling (AKP) een overweldigende verkiezingszege met 32,2% van de stemmen. Begin 2007 steeg het percentage nog tot 45,6%. Recep Tayyip Erdogan werd in 2003 eerste minister en is dat nu nog altijd. Dankzij de steun van de Europese Unie, die een aantal serieuze wettelijke hervormingen eiste in het kader van de eventuele toetreding van Turkije tot de Unie, wist Erdogan de macht van het leger en het kemalistische establishment, de zgn. "diepe staat" in te perken. Een ultieme poging om zijn AKP te verbieden, en de islamistische regering af te zetten, mislukte in 2008.

Met Erdogan werd het meteen anders en werd een nieuwe buitenlandse politiek uitgedokterd die tot

toenadering met alle buren leidde. Te beginnen met Griekenland, daarna met Syrië en Iran. Met Armenië blijft het bij pogingen en ook de kwestie-Cyprus blijft onopgelost. De architect van die politiek is Ahmet Davutoglu, een professor economie en politieke wetenschappen, die in 2003 de ambassadeurstitel kreeg en begin 2009 minister van Buitenlandse Zaken werd. Die heroriëntering werd met wenkbrauwfronsen onthaald: in de westerse visie moest Turkije een boeman blijven en met Israël samenwerken om de hele regio in de westerse greep te houden.
Het islamistische karakter van de AKP leidde onvermijdelijk tot een verslechterende relatie met Israël. Dat land kreeg bij elke actie tegen de Palestijnen bakken kritiek te slikken van Turkse kant, waar ook de bevolking met miljoenen op straat kwam om uiting te geven aan haar ongenoegen over het Israëlische optreden. Het hoogtepunt van de kritiek kwam er met de Israëlische Gaza-oorlog (27.1.08-17.01.09), waarin het brutale en verwoestende Israëlische optreden wereldwijd tot protesten leidde. Premier Erdogan ging er op het economische forum te Davos (Zwitsserland) in de clinch over met de Israëlische president Shimon Peres. Het was de weigering van Israël de totale blokkade te verzachten om heropbouw mogelijk te maken, die leidde tot een reeks "vredesboten", die probeerden de blokkade te doorbreken. Met als gevolg het incident van 31 mei, dat de gemoederen in Turkije nog meer verhitte.

In Israël probeert men de zaak te minimaliseren. Men wijst erop dat Turkije er alle belang bij heeft een goede relatie met Israël te onderhouden. Zoniet zou het de steun van de Verenigde Staten, en het Westen, verliezen. Er wordt op gewezen dat de economische betrekkingen tussen beide landen – goed voor een wederzijdse handel van iets minder dan 3 miljard dollar – momenteel nog steeds goed zijn. Afgesloten contracten, ook militaire, worden nog steeds nageleefd. Wel blijven de Israëlische toeristen weg van de Turkse kusten en is er vrees dat er minder nieuwe contracten zullen worden afgesloten.
De visie van Jeruzalem is te optimistisch. Israël raakt meer en meer geïsoleerd. Al enige tijd wordt in Amerikaanse militaire en diplomatieke kringen openlijk gezegd dat Israël meer en meer een last aan het worden is en geen troef meer is in de regio. Tegelijkertijd wordt de Europese Unie verweten dat het haar schuld is dat Turkije meer en meer gaat samenwerken met zijn buren omdat het de deur voor Turks lidmaatschap dicht houdt. Dit wijst erop dat Washington de alliantie met Turkije hoger inschat dan die met Israël.

Wat Turkije betreft, zei president Abdullah Gül in een interview met *The Times* (02.07.10) dat Turkije's interesse voor andere geografische regio's niet mag worden geïnterpreteerd als een "breuk met het Westen, het Westen de rug toe keren of het zoeken van alternatieven voor het Westen. Turkije is een deel van Europa". Alle bruggen met het Westen, ook met Israël, zijn niet opgeblazen. Zo stemde Turkije op 10 mei nog voor het lidmaatschap van Israël van de Organisatie voor Economische en Sociale Ontwikkeling (OESO). Wat niet wegneemt dat Turkije de handelsrelaties met de buren fors aan het uitbreiden is. De handel met Iran, Irak en Syrië stijgt explosief en is al ruim tien keer belangrijker dan de handel met Israël. Er is een vrijhandelszone opgericht met Jordanië, Libanon en Syrië. De daarmee gepaard gaande afschaffing van de visumplicht, heeft als gevolg dat de Arabische toeristen de Israëlische vervangen.

Het is duidelijk dat de positie van Israël door de onvoorzichtige actie van 31 mei wereldwijd en in het Midden-Oosten verzwakt is. De relaties met Turkije hangen aan een draadje. Israël kan niet meer rekenen op Turkije voor bemiddeling met Syrië en de Palestijnen. Of dat nu erg is, is zeer de vraag. Die bemiddeling heeft totnogtoe nooit iets opgeleverd, althans voor Syriërs en Palestijnen – wel voor Israël dat Turkije druk liet uitoefenen op beide. Israël moet het ook met minder steun doen van de Verenigde Staten en van Europa. Alhoewel, elke moorddadige agressie van Israël wordt zowel door de VS als door de EU beloond met nieuwe financiële en andere voordelen. Dat terwijl al lang geweten is dat Israël niet geïnteresseerd is in vrede. De laatste om dat te bevestigen was premier Benjamin Netanyahu, van wie een videoband opdook van een gesprek met joodse kolonisten in 2001, waarin hij er prat op ging de Oslo-akkoorden van 1993 tussen Israël en de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) vakkundig te hebben gesaboteerd. Ook het plan van Netanyahu om in september de bouw en uitbouw van kolonies te "hervatten" – in feite werd de bouw nergens stil gelegd – wijst erop dat hij niet in vrede met de Palestijnen geïnteresseerd is. Alleen harde westerse druk zou tot iets kunnen leiden. Maar Obama, die uiterst laag scoort in de populariteitscijfers, heeft in de herfst te maken met Congresverkiezingen. En de EU-landen, die nochtans kwistig met sancties en boycots strooien, zijn het steeds unaniem eens om Israël nieuwe voordelen te geven, nooit om het enige sanctie op te leggen, die het zou kunnen aansporen echt werk van vredesonderhandelingen te maken.

Onrust in 'rebellenland'

- Dirk Rochtus -

Een belangrijk signaal: Spanje als vorige voorzitter van de Europese Raad zorgde er eind juni voor dat een nieuw hoofdstuk van het acquis communautaire in de onderhandelingen met Turkije werd geopend. Die verlopen de laatste jaren stroef. Ongetwijfeld wilde de Europese Unie de Turkse bevolking gunstig stemmen tegenover het toetredingsproces. Toch groeit in Turkije zelf het staatsnationalisme weer als reactie op toenemende spanningen tussen de Turkse staat en het Koerdische nationalisme.

In de nacht van 18 op 19 juni doodde de Arbeiderspartij van Koerdistan (PKK), de gewapende arm van het Koerdische nationalisme, een tiental Turkse soldaten bij een aanval op de grenspost van Şemdinli bij Irak. Sinds april staat de teller nu al op 50. De Turkse regering is gealarmeerd, maar alle voorbije offensieven van de Turkse militairen ten spijt is de PKK *alive and kicking*. Sommige bronnen zoals de Turkse krant Taraf beweren zelfs dat het leger getipt was over de nakende aanval, maar geen voorzorgsmaatregelen nam. Dat voedt samenzweringstheorieën als zouden de Turkse generaals belang hebben bij het escaleren van het geweld. De '*deep state*' in Turkije en de PKK zouden elkaar volgens sommigen zelfs nodig hebben: de eerste om zijn rol als verdediger van de kemalistische staat te kunnen aantonen, de tweede om een democratiseringsproces af te remmen dat haar overbodig zou maken. Maar let op de voorwaardelijke wijs: Of en hoe deze veronderstellingen hard kunnen gemaakt worden, is een andere zaak.

Al vele maanden gist het in Zuid-Oost-Anatolië, waar de meeste burgers van Koerdische komaf zijn. In december 2009 begroef het Grondwettelijk Hof de Partij voor een Democratische Samenleving (DTP) die langs parlementaire weg opkwam voor de Koerdische zaak in het 'kerkhof van partijen' dat Turkije is. Duizenden Koerdische kinderen werden opgesloten in de gevangenis voor hun deelname aan protestacties. Daar is heel wat internationaal protest tegen gerezen, onder andere vanwege Amnesty International. Het geweld beperkt zich niet enkel tussen leger en PKK. Meer en meer begint het over te slaan op de burgers zelf. De spanningen tussen etnische Turken en Koerden ontaarden soms in regelrechte vechtpartijen. Dörtyol in de provincie Hatay was daar op maandag 26 juli getuige van. Nadat de PKK een aanslag had gepleegd waarbij vier politieagenten omkwamen, zette een woedende menigte van etnische Turken koers naar het plaatselijke kantoor van de pro-Koerdische Partij voor Vrede en Democratie (BDP). Turken en Koerden gingen met elkaar op de vuist, de materiële schade ook aan het kantoor was niet te overzien. Orhan Kemal Cengiz zegt dat er sinds 1915 (de Armeense genocide) geen enkele massaprovocatie spontaan is uitgebroken. Allemaal zouden ze gestuurd zijn van bovenaf. Ook nu weer zouden extremistische Turkse staatsnationalisten de Koerden willen wegjagen. Te onthouden valt zeker de bedenking van journalist Cengiz dat Westerlingen wel oog hebben voor het onrecht dat de Turkse staat gepleegd heeft tegenover niet-moslims (Armeniërs en Grieken), maar niet voor schandalen waaronder moslims lijden. Ze zouden ook de band niet zien tussen 'de Turkificatie van Anatolië en de modernisering van Turkije'.[1] In naam van de modernisering die ze vanuit hun Westers wereldbeeld toejuichen zouden ze de assimilatie van Koerden en de discriminatie van alevieten er als het ware bijnemen.

Blijkbaar kunnen gewone Turken, zoals het straatgeweld signaleert, vaak geen onderscheid maken tussen een democratische partij zoals de BDP en een als 'terroristisch' gebrandmerkte organisatie zoals de PKK. Dat hoeft niet te verwonderen als zelfs premier Erdoğan op geregelde tijdstippen verklaringen aflegt zoals: 'Zij die direct of indirect contact hebben met de PKK zijn medeplichtig aan moord.' BDP-voorzitter Demirtaş beschouwt dit zelfs als 'een soort instructie aan het Hof om de partij te doen verbieden'[2]. Zo een

1 '1915,1934,1955,1978,1993,2010…', in: Zaman, 30.07.2010.
2 'Turkish PM accuses pro-Kurdish party of supporting terror', in: Hürriyet, 15 juni 2010.

attitude van Erdoğan maakt het moeilijk om ook met de hulp van de Koerden als betrokkenen op een vreedzame manier aan een oplossing te werken. Dat toont het verbod van de DTP en de politieke uitschakeling van een rationeel man als haar voorzitter Ahmet Türk aan. Een oplossing voor het Koerdische vraagstuk kan niet van boven af opgelegd worden, *top down* zoals het de gewoonte is in een centralistisch bestuurd land. Dat is misschien een van de redenen waarom de 'Koerdische Opening', een plan van de Turkse premier Erdoğan om een oplossing te vinden, niet van de grond komt. Wegens verzet van de kemalisten veranderde de regering de naam van het plan zelfs in 'Democratische Opening'. Termen die verwijzen naar alles wat Koerdisch is, liggen nog altijd moeilijk in het streng unitaire Turkije. Dat het probleem ook te maken heeft met identiteit, taal en cultuur wordt weggerationaliseerd door voorstellen voor een socio-economische opwaardering van de regio. Maar zelfs die plannen – als ze al zouden volstaan - komen, 87 jaar na de stichting van de Turkse republiek, te laat. De Turkse Koerden willen uiteraard betere leefomstandigheden, maar ze willen ook hun identiteit bewaard zien. De Turkse eenheidsstaat heeft daar geen oren naar. 'Gelukkig is hij die kan zeggen dat hij Turk is', zoals Atatürk ooit uitriep in de hoop op een gemeenschappelijk natievormend project door assimilatie. In de idee van de 'ene (Turkse) natie' kunnen vele Koerden zich niet vinden. Opmerkelijk was daarom de vraag van Ertuğrul Özkök, columnist van Hürriyet, of Turken en Koerden nog wel per se moeten samenleven? Mustafa Akyol ontwaart in die vraag een tendens naar 'Turks separatisme', maar waarschuwt voor de gevaren: een uiteengaan van Turken en Koerden zou niet eenvoudig zijn omdat er geen intern erkende grens is en beide groepen in vele gebieden gemengd leven; een scheiding zou volgens hem even bloedig kunnen zijn als de opdeling van Brits India in 1947 in India en Pakistan. In plaats daarvan pleit Akyol voor een 'natie van Turkije', een pluralistisch Turkije dat zijn culturele variëteit erkent, bv. door meer culturele rechten en zelfs regionale autonomie[3]. Dat herinnert aan vroegere ideeën om niet meer over de burgers te spreken als 'Turken', maar als 'van Turkije'.

Ondertussen gaat de strijd tussen de PKK en de Turkse staat voort. De oppositiepartij MHP wilde dat de noodtoestand weer afgekondigd werd in het Zuid-Oosten, zoals in de jaren 1987-2002. De Turkse *civil society* zag dat niet zitten: de noodtoestand (OHAL) zou de PKK juist groot gemaakt hebben. De Britse journalist Christopher de Bellaigue schreef in zijn op veldwerk gebaseerd boek 'Rebel Land' dat de PKK in de jaren '90 zelfs bepaalde gedeelten van oostelijk Turkije beheerste[4]. OHAL was ook de periode waarin de democratie in Turkije tot stilstand kwam: niet voor niets gelden de jaren '90 als een verloren decennium. Het weer aanzwellende geweld kan het prille democratiseringsproces in de Turkse maatschappij afblokken en de weg plaveien voor 'militaire bevoogding', zo vreest professor Levent Köker (Abant Platform)[5]. Met elke dode Turkse soldaat groeit de druk op Erdoğan om af te rekenen met de PKK. 'Ze zullen verzuipen in hun eigen bloed', buldert hij. Maar het zou beter zijn, mocht er in plaats van bloed meer inkt vloeien in Turkije, inkt voor een nieuwe grondwet met meer vrijheden, inkt voor wetten die een democratische, niet-militaire oplossing mogelijk moeten maken voor de Koerdische kwestie. De regerende AKP heeft wel een aantal amendementen voorgesteld op de grondwet van 1982. Daar kon ze geen tweederde meerderheid voor vinden in het parlement omdat de oppositie vreest dat de AKP met die amendementen vooral de rechterlijke macht onder haar controle wil brengen. Dan zou er weer een pijler van het kemalistische systeem instorten (nu AKP-mannen al de machtigste functies bekleden, zoals die van premier, president en parlementsvoorzitter). Er komt nu een referendum over de voorgestelde grondwetswijzigingen op 12 september.

Al het geweld, al het gepraat over 'terroristen', heeft niet gebaat, als de Turkse staat na 87 jaar onrust in Koerdisch rebellenland nog altijd moet gewagen van een 'finale afrekening'. De klassieke methoden die de staat hanteerde zijn passé. De gebruikelijk retoriek is dat ook. Zou er niet beter wat meer nagedacht worden over een staatsvorm die de verschillende identiteiten met elkaar verzoent? In Turkije zijn er verschillende organisaties van het middenveld mee bezig, zoals de *Turkish Economic and Social Studies Foundation* (TESEV). Ze discuteren over meer democratie en rechten voor andere identiteiten. Democratie in plaats van paternalisme: soms loopt de maatschappij vooruit op vader staat.

De auteur van dit artikel, Dirk Rochtus, doceert internationale politiek aan de Lessius Hogeschool Antwerpen.

3 'The next big thing: Turkish separatism', in: Hürriyet, 27 juli 2010.
4 Christopher de Bellaigue, Rebel Land, Among Turkey's Forgotten People, Londen 2009, 288 blz.
5 'Terror will persist until military tutelage ends', in: Zaman, 26.06.2010.

Vrede in Turkije opnieuw begraven?

- Lieve Driesen -

De 'Koerdische Opening' van de Turkse regering werd door vele Koerden bij haar lancering begin 2009 beschouwd als de beste kans om het 26-jarig conflict op te lossen. Parallel met dit initiatief zou de AKP-regering van Erdogan echter een proces in gang zetten dat zeer contraproductief zou blijken. Het zou de historische kans op een oplossing van de Koerdische kwestie in Turkije geheel ondermijnen. Sinds april 2009 werden immers meer dan 1.500 Koerdische politici, activisten, advocaten en ngo-medewerkers gevangengezet voor vermeende banden met de organisatie 'Volksconfederatie van Koerdistan' (KCK) dat volgens de Turkse autoriteiten de stedelijke tak is van de Arbeiderspartij van Koerdistan (PKK). De doodsteek voor het regeringsinitiatief, de 'Koerdische Opening' dat later werd omgedoopt tot de 'democratische opening' en tot slot het initiatief voor de Nationale Eenheid zou heten, was de raid op 25 december 2009. Toen werden er bij een politieraid maar liefst 80 Koerdische nationalistische militanten gearresteerd, waaronder ook acht burgemeesters van de DTP.

Intussen lijkt het er steeds meer op dat de Turkse regering, terwijl ze spreekt over vrede en dialoog, van plan is om de legale Koerdische beweging monddood te maken. Ze criminaliseren immers die Koerdische politici die gematigd zijn en voor de Turkse regering een uitweg boden om niet rechtstreeks met de PKK te hoeven onderhandelen. De wijdverspreide foto van de geboeide democratisch verkozen Koerdische burgemeesters, geflankeerd door de politie en genomen op 25 december, is voor vele Koerden veelzeggend: De niet-gewelddadige weg naar vrede is doodlopend.

Veelbelovende lente van 2009

Op 29 maart 2009 zou de Partij voor een Democratische Samenleving (DTP) – de voorloper van de huidige pro-Koerdische Partij voor Vrede en Democratie (BDP) –overtuigend de lokale verkiezingen winnen in het zuidoosten van Turkije. Twee weken later, op 13 april 2009, kondigde de PKK een staakt-het-vuren aan. Op 14 april, een dag na het staakt-het-vuren, voerde de Turkse politie raids uit in 13 provincies in het zuidoosten van het land. Hierbij werden meer dan 100 Koerdische advocaten, activisten en politici gearresteerd, inclusief 53 DTP-leden. Twee jaar lang, vanaf februari 2007, hadden de Turkse autoriteiten de Koerdische bewegingen van het middenveld nauwlettend gadegeslagen. Zo hadden ze een uitgebreide afluisteroperatie georganiseerd, inclusief in het Bureau voor Lokale Administratie van de DTP. De DTP werd beschouwd als de legale vertegenwoordiging van de Koerden in het proces naar de oplossing van de Koerdische kwestie. Met de grootschalige arrestatie van DTP-leden werd de hoop van de Koerden op een vreedzame oplossing de grond in geboord.

Ondanks de arrestaties leek de situatie nog even hoopvol. In mei verklaarde president Abdullah Gül nog dat "het grootste probleem van Turkije het Koerdische probleem is. Het moet opgelost worden." En Murat Karayilan, de PKK-leider, vertrouwde aan *Milliyet* columnist Hasan Cemal toe dat de guerrilla bereid waren hun wapens neer te leggen en dat, indien nodig, de DTP in hun plaats zou kunnen onderhandelen. Alhoewel de arrestaties van Koerdische intellectuelen intussen voortging, toonde de regering ook haar bereidheid om te onderhandelen met de DTP. Zo liet Erdogan in augustus nog de eis vallen dat de DTP de PKK als een terroristische organisatie diende te veroordelen en had hij een ontmoeting met de toenmalige DTP-leider Ahmet Türk.

Dit alles gebeurde echter temidden van een groeiend ongenoegen van de Turkse nationalisten. De leider van de Republikeinse Volkspartij (CHP), Deniz Baykal, beschuldigde Erdogan ervan te spreken met terroristen en omschreef de DTP als 'de belichaming van de PKK

in andere formaten'. Het leger waarschuwde via een boodschap van haar stafchef Ilker Basbug dat je martelaren die hun leven hebben gegeven voor hun land en terroristen niet over dezelfde kam kan scheren.

Op 18 oktober staken intussen acht PKK-guerrillero's en 26 vluchtelingen de Irakese grens over. Dit was een initiatief van de PKK die met deze zgn. 'vredesgroep' de hand wilde reiken naar de Turkse regering. In de ogen van vele TV-kijkende Turken leek het feit dat ze door een jubelende menigte, waaronder ook tien DTP-parlementsleden, werden onthaald aan de Habur grensovergang wel een PKK overwinningsmars. De nagels aan de doodkist van een kans op vrede was het verbod en de ontbinding van de DTP door het Hoogste Hof van Beroep op 11 december 2009 en de daaropvolgende politieraid met de arrestatie van de Koerdische burgemeesters.

Via de telefoontap had de politie meer dan twee jaar de telefoongesprekken binnen de Koerdische civil society afgeluisterd. Hiermee hoopte de politie en ook de regering de band tussen de BDP en de PKK te kunnen verbreken. Ze hadden echter onderschat in welke mate de PKK verankerd was in de Koerdische samenleving.

In 2009 werden 99 DTP-politici verkozen tot burgemeester in het zuidoosten. De Koerdische burgemeesters gebruikten hun beperkte macht en middelen om te strijden voor Koerdische culturele autonomie. Voor de PKK-guerrilla vormden deze rijzende politici echter in zekere zin een bedreiging. In tegenstelling tot zij die in de bergen in Iraaks Koerdistan zaten, waren de steden en dorpen in het zuidoosten het actieterrein geworden van de burgemeesters die vele van hen erg populair had gemaakt. Osman Baydemir, de erg geliefde burgemeester van Diyarbakir, trok zelfs net voor de lokale verkiezingen in 2004 de aandacht van Abdullah Öcalan. Tijdens één van zijn gesprekken met zijn advocaat vroeg Öcalan: "Is Osman eerlijk? Is hij lid?" De advocaat antwoordde hem dat men hem verkoos omwille van zijn burgerlijke achtergrond. Öcalan antwoordde hem daarop: "Dat is wat ik bekritiseer. Het feit dat hij een civil society achtergrond heeft is een zwakheid." Zonder banden met de PKK was Baydemir dan ook één van de kandidaten tegenover wie Öcalan wantrouwig stond.

Volgens Aliza Marcus, een journalist en expert in de PKK, is er meer dan gedeelde doelstellingen en aanhangers dat de PKK-guerrilla linkt aan de Koerdische politici van de BDP: "De PKK ziet geen scheiding tussen zijzelf en de civiele politiek. En het is moeilijk om een gewapende organisatie tot iets te dwingen, zeker één die zoveel respect geniet en zo goed ingebed is".

KCK

De KCK werd door de PKK gecreëerd als een politieke overkoepelende organisatie van de verschillende elementen van de Koerdische nationalistische beweging. Volgens Roj Welat, een KCK en PKK-woordvoerder, heeft de KCK als doel om de Koerdische kwestie vreedzaam en op een democratische manier op te lossen.

Anderen, zoals Ümit Firat, een Koerdische activist die een autonome koers vaart, stellen dat de KCK het orgaan is via dewelke de PKK het Koerdische milieu probeert te controleren. Binnen de DTP opereren "commissarissen" van de KCK die de activiteiten van de verkozen politici leiden en sturen. "Zij staan onder een voortdurende controle van de organisatie". De Turkse regering dacht dat de DTP-politici meer handelingsvrijheid zouden krijgen indien men die commissarissen zou arresteren. Ankara had er niet bij stil gestaan dat die commissarissen gewoon vervangen zouden worden.

Door de Koerdische activisten van de DTP/BDP echter gelijk te stellen met de PKK hebben de Turkse autoriteiten het cruciale ideologische verschil tussen de politici en de guerrilla genegeerd: de beslissing om hun doelstellingen te bereiken via vreedzame middelen.

Toen de aanklacht tegen de KCK eindelijk verscheen op 18 juni jl., hadden vele van de 151 beklaagden reeds 15 maanden gevangenisstraf achter de rug zonder te weten op welke basis zij werden vastgehouden. Hierdoor waren ze niet in staat om een verdediging voor te bereiden of om de reden van hun detentie in vraag te stellen. Alhoewel het bewijsmateriaal uit 7500 pagina's bestond, leek de kwantiteit het gebrek aan kwaliteit te moeten compenseren. Het bewijsmateriaal was vnl. samengesteld uit afgeluisterde telefoongesprekken van de beklaagden, beweringen en bekentenissen van geheime getuigen, PKK en KCK materiaal van het internet en documenten die tijdens de raids in beslag waren genomen. De beschuldigingen kaderden volgens advocaten van de verdediging vooral in Turkije's vage anti-terrorismewetgeving. De beklaagden riskeren een gevangenisstraf gaande van 15 jaar tot levenslang wegens hun veronderstelde banden met de KCK, die door het parket beschouwd wordt als een terroristische groepering. Onder hen bevindt zich ook de populaire burgemeester van Diyarbakir, Osman Baydemir. Volgens de aanklacht rekruteerde de KCK militanten voor de PKK en nam het alle belangrijke politieke beslissingen zoals de keuze van de Koerdische kandidaten voor de parlements- en gemeenteverkiezingen, perste het fondsen af van de lokale administraties die door Koerden gecontroleerd werden en organiseerde het gewelddadige betogingen. Volgens het parket volgden de belangrijke Koerdische politieke partijen de richtlijnen van de KCK en was de organisatie zo machtig dat zij diegenen

die hun orders niet opvolgden kon sanctioneren. De Koerdische burgemeesters zouden ook gedwongen zijn geweest om aan de PKK de eerste twee salarissen na hun verkiezing te doneren terwijl de gemeentelijke medewerkers maandelijks een deel van hun loon moesten afstaan aan de PKK. De DTP wordt ook beschuldigd van het financieren van terrorisme. Maandelijks doneren de DTP-burgemeesters tien procent van hun salaris aan de partij. De openbare aanklager beweert dat de schatbewaarder van de DTP, Huseyin Yilmaz, feitelijk een staatskas voor de KCK beheerde. Toch zou men geen papieren bewijs hebben van de geldstroom van legale Koerdische organen naar de PKK.

Van de 151 beklaagden, zullen 103 hun proces afwachten vanuit de gevangenis. Daar niet alleen de DTP maar ook allerlei parallelle bewegingen en organisaties van de Koerdische samenleving in verband worden gebracht met de KCK, kan dit proces beschouwd worden als een aanval van de Turkse staat op het niet-gewelddadig Koerdisch activisme binnen de Koerdische burgersamenleving.

Grotere autonomie

Opvallend is wel dat de laatste maanden de PKK en de Koerdische politici steeds meer openlijk dezelfde ideeën delen. Eind juni kondigde de PKK-leider Cemil Bayik aan dat zij vechten voor "democratische autonomie". De notie van een democratische autonomie komt uit het Europees Verdrag voor Lokaal Zelfbestuur dat lokale besturen meer autonomie biedt.

Tijdens het cultureel festival, het Munzur Festival in Dersim, ijverde Osman Baydemir eind juli eveneens voor meer autonomie: "We stellen een Democratisch Autonomieproject voor tegenover het Nationale Eenheidsproject van de AKP. Het betekent dat het Turkse Nationale Parlement behouden zal blijven maar dat er ook lokale parlementen zullen komen, inclusief een Koerdistan Parlement." Enkele weken later verklaarden ook Ahmet Turk en Aysel Tugluk, de co-voorzitters van de ontbonden DTP, bij de slotverklaring van het Congres voor een Democratische Samenleving (DTK) dat zij streven naar een democratische autonomie.

Cyclus van geweld

Het geweld tussen het Turkse leger en de PKK is de laatste maanden erg geëscaleerd. Op 21 juni 2010, de dag nadat 11 soldaten en 12 PKK-guerrillero's werden gedood in één gevecht, beloofde premier Erdogan: "Onze strijd zal aanhouden tot de terroristische organisatie is vernietigd". Eerder had hij tijdens een ceremonie in de Koerdische stad Van al beloofd: "Ik zeg hier heel duidelijk, ze zullen niets winnen. Ze zullen wegsmelten in hun eigen duisternis…ze zullen verdrinken in hun eigen bloed." Alhoewel de AKP-regering misschien andere ideeën heeft over het toekennen van meer rechten en een beperkte autonomie aan de Koerden dan haar Kemalistische tegenstanders, zal de regering Erdogan tot de verkiezingen in 2011 hoogstwaarschijnlijk geen belangrijke inspanningen meer leveren voor de oplossing van de Koerdische kwestie.

Op 13 augustus jl. kondigde de PKK echter een staakt-het-vuren af tot 20 september. Verschillende stemmen, zoals het Istanbul Platform voor een Vreedzame en Democratische Oplossing, hebben de AKP-regering inmiddels opgeroepen om een einde te maken aan de militaire operaties en te streven naar een duurzame vrede. Abdülbaki Boğa, de voorzitter van de Turkse mensenrechtenvereniging IHD, afdeling Istanbul, verklaarde namens het platform: "De doden zullen stoppen zodra de operaties zijn gestopt. Erken dit als een opportuniteit voor een duurzame vrede. Luister naar de vertegenwoordigers van het Koerdische volk. Spreek. Luister. Contacteer hen. (…)De logica om de Koerdische kwestie te behandelen als een probleem van openbare orde en geweld beschouwen als een manier om de kwestie op te lossen is de oorzaak van de dood van tienduizenden jonge mensen."

Bovendien hebben de BDP en ook Murat Karayilan van de KCK al verklaard dat zij, indien de Turkse regering tegemoet komt aan hun eisen, zullen overwegen om af te zien van hun boycot van het referendum over grondwetshervormingen dat zal georganiseerd worden op 12 september. BDP-parlementslid Ayla Akat Ata van de BDP beloofde dat haar partij 'ja' zou stemmen op de voorgestelde grondwetshervormingen indien de regering zou voldoen aan vijf eisen, waaronder de voorbereiding van een nieuwe grondwet die geen enkele etnische groep bevoordeelt en de verlaging van de kiesdrempel van 10 procent.

Ook nu kondigde de Turkse Nationale Veiligheidsraad (MGK) al aan niet in te gaan op het staakt-het-vuren en haar strijd tegen de PKK voort te zetten. Een dergelijke politiek, die elke vreedzame manifestatie van de Koerdische beweging negeert, voedt echter de idee bij vele Koerden dat de guerrilla in de bergen de enige oplossing is voor hun zaak. Vroeg of laat zal Ankara toch de strijd moet staken en de lokaal verkozen vertegenwoordigers van het Koerdische volk moeten aanvaarden als gesprekspartners indien zij een oplossing willen vinden voor het 26-jarig conflict dat al aan 40.000 mensen het leven heeft gekost.

Bronnen

Alexander Christie-Miller: *'The PKK and the Closure of Turkey's Kurdish Opening'*, Middle East Report Online, 05/08/2010.

‘Deq: traditionele tatoeages in Koerdistan’

- Lieve Driesen (tekst) - Paşa İmrek (foto’s) -

Paşa İmrek

De fototentoonstelling ‘Deq, l’art du tatouage des femmes kurdes’ van de Koerdische fotograaf Paşa İmrek zal op 18 september 2010 te zien zijn in het Gemeenschapscentrum De Pianofabriek in Sint-Gillis. Deze tentoonstelling biedt de gelegenheid om de esthetische waarde en het belang van de tatoeagekunst in de Koerdische cultuur te kunnen begrijpen. Paşa İmrek beperkt zich bovendien niet tot de fotografie, hij is een visuele socioloog.

Paşa İmrek

De fotograaf Paşa İmrek werd geboren in Hilvan, in de provincie Urfa (Edessa). İmrek begon zich tijdens zijn universiteitsstudies sociologie te interesseren in de fotografie. Hij volgde een cursus in Urfa en later zou hij nog enkele opleidingen genieten in Istanbul. Eind 2006 heeft hij zich een klein automatisch fototoestel aangeschaft en is hij beginnen fotograferen. De deq (tatoeage in het Koerdisch) heeft hem altijd geboeid. Vandaag kiezen Koerden steeds minder voor permanente tatoeages. Het is een traditie die aan het verdwijnen is, wat meteen de reden was voor Paşa İmrek om deze tatoeages te vereeuwigen door ze op foto vast te leggen. Gedurende twee jaar maakte hij foto’s in de regio tussen Mardin, Diyarbakir en Urfa. In de toekomst hoopt hij een boek te kunnen schrijven over tatoeages waarin hij ook de betekenis van de verschillende symbolen beschrijft.

De traditionele Koerdische tatoeagekunst

Tatoeages komen sinds tienduizend jaar voor in Mesopotamië en deze traditie is blijven bestaan bij de Koerden, Arabieren, yezidi’s, alevieten en suryani. In de tribale samenleving had elke clan zijn eigen tatoeagemotieven en de tatoeages verschilden ook naargelang de functie, het beroep van de drager. Vandaar dat een tatoeage eigenlijk vertelt over de identiteit en het diepe engagement van de drager. Vaak kan men uit de motieven ook afleiden uit welke regio de persoon afkomstig is en tot welke familie, clan en stam hij behoort.
Doorheen de eeuwen werd de kunst van het tatoeëren door verschillende religies, zoals het christendom en het jodendom, verboden. Toch is deze traditie blijven bestaan.

De meest voorkomende tatoeages hebben als doel te beschermen tegen het boze oog, het behouden van

een goede gezondheid en het genezen van ziektes, het tonen van tribale banden en om de schoonheid, de seksualiteit en de vruchtbaarheid te bevorderen.
De symbolen die het meest worden gebruikt zijn de zon, de maan en de sterren. De zon, een belangrijk symbool in het zoroastrisme, komt duidelijk het meest voor. Bij de mannen wordt het symbool van de zon gevormd door negen punten en het betekent dat de drager van dit motief een intelligent persoon is. De maan representeert de bron van het leven, de zin om voor eeuwig te leven. Het kruis staat symbool voor de christenen en een gekromde pijl voor vruchtbaarheid. Heel zelden heeft Paşa İmrek ook vrouwen ontmoet die nog met Sumerische motieven getatoeëerd waren. Deze tatoeages begonnen aan de kin en eindigden aan de tepels. Deze tatoeage stond symbool voor de bron van het leven en de vruchtbaarheid.
Vrouwen zijn voornamelijk getatoeëerd op hun kin, hals, borst, handen en voeten. Mannen daarentegen dragen hun traditionele tatoeages meestal op hun voorhoofd, neus, handen, polsen en armen.

Traditioneel worden tatoeages gemaakt door roet te mengen met de borstmelk van de vrouw die het leven heeft geschonken aan een meisje en de giftige vloeistof van de galblaas van een dier. Het ontwerp wordt op de huid aangebracht met een dun twijgje en wordt onder de huid aangebracht met behulp van een naainaald. Tatoeages blijven een leven lang zichtbaar.

Daar de Koerden over weinig of geen geschreven bronnen beschikken en het vooral een orale cultuur is, werden deze tekens op de huid als heilige teksten. De tatoeage schrijft immers op een onuitwisbare manier de geschiedenis op de huid. Alhoewel het de traditionele dengbej (barden) zijn die in de Koerdische cultuur een belangrijke rol speelden en spelen in de transmissie van mythen en tradities, zijn het de tatoeages die het populaire geloof en religieuze leven hebben overgedragen.

Zijn website: http://www.pasaimrek.com/

Het begin van de Koerdische vrijheidsstrijd

– Lieve Driesen –

In 1921 werd het koninkrijk Irak opgericht door Groot-Brittannië. Door het directe bestuur van dit olierijk gebied in het Midden-Oosten over te laten aan de Irakezen, hoopte zij haar strategische en economische belangen in het gebied veilig te stellen. Tijdens het interbellum was het voortdurend onrustig in het Koerdische noorden van Irak. Onder leiding van tribale leiders als Sheikh Ahmad Barzan en Sheikh Mahmud, die gesteund werden door een groeiende groep stedelijke Koerdische intellectuelen, streden de Koerden voor zelfbestuur en voor respect van hun Koerdische identiteit en cultuur. Zonder veel succes echter.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog, in het zgn. Sykes-Picot Akkoord (1916), verdeelden de grootmachten Frankrijk en Groot-Brittannië, met de goedkeuring van Rusland, de voormalige Ottomaanse provincies in het Midden-Oosten onder elkaar. Hierdoor werden de drie provincies Basra, Bagdad en Mosul na WOI omgevormd tot de kersverse staat Irak dat door de Volkenbond als mandaatgebied aan Groot-Brittannië werd gegeven.

Koning Faisal, eerste koning van het Hashemitisch Koninkrijk Irak

Irak is een artificiële staat. Doorheen de geschiedenis heeft Irak nooit in die hoedanigheid bestaan. In de geschiedenis was er een geografische zone die men Irak noemde en die ongeveer het huidige Arabische gedeelte van Irak omvatte. Tot de Eerste Wereldoorlog had Koerdistan nooit deel uitgemaakt van 'Irak'. Dit verklaarde dan ook het verzet van de Koerden tegen de Britse bezetters en de Arabische soennitische elite die in Bagdad de lakens uitdeelde.

Bovendien maakte de voormalige Ottomaanse provincie, de zgn. *vilayet* van Mosul, volgens de Engels-Arabische onderhandelingen van 1914-1915 tussen Sherif Hussein van Mekka en de Britse vertegenwoordiger in Cairo, Sir Henry Mac-Mahon, geen deel uit van de Arabische staat die als prijs van de Arabische revolte tegen het Turkse-Ottomaanse Rijk zou opgericht worden. Op de Conferentie van San Remo, waar de geallieerden in 1920 bijeenkwamen om de verdeling van de mandaten tussen de Geallieerden te regelen, werd naast Irak echter ook de provincie Mosul toegewezen als mandaatgebied van Groot-Brittannië.

Na de grootschalige revolte van de Irakezen in 1920 tegen de Britse mandaathouders, besloten de Britten om afstand te doen van het direct bestuur in Bagdad en dit over te laten aan Faisal, de zoon van Sherif Hussein van Mekka, die tijdens WOI aan de zijde van de geallieerden had gevochten tegen het Ottomaanse rijk. Zo werd Irak in 1921 omgetoverd tot een Hashemitisch Koninkrijk.

Britse zoethouders voor de Koerden

Toen de Britse troepen in 1918 Kirkoek innamen, werden zij aanvankelijk goed onthaald in de Koerdische gebieden. De Britten hadden goede contacten met Sheikh Mahmud Barzindji en benoemden hem tot gouverneur van Zuid-Koerdistan in december 1918. Daarnaast vervingen de Britten het Turks door het Sorani uit Sulaymania als de officiële "geschreven" taal voor het Koerdische gebied.[1]

Een beetje later zouden de Britten hun politiek ten aanzien van Zuid-Koerdistan reeds wijzigen en waren ze van mening dat ze de "pretenties van hegemonie van Sheikh Mahmud over een aanzienlijke groep van Koerdische stammen" niet meer konden steunen. In diezelfde periode bleef Sheikh Mahmud samen met enkele andere Koerdische leiders strijden voor een Koerdische staat. In mei 1919 zou hij zelfs een onafhankelijk Koerdistan uitroepen. Een Britse militaire expeditie leidde daarop tot de gevangenneming van Sheikh Mahmud en tot de herinrichting van een Britse administratie in Sulaymania, zoals elders in Irak reeds het geval was.

De Britten spraken echter niet met één stem over de Koerdische kwestie. Op de conferentie van Cairo in 1921 verdedigden ze nog het standpunt dat "zuiver Koerdische streken" niet in de Arabische staat mochten worden opgenomen. De Britse Hoge Commissaris Sir Percy Cox kon zonder Koerdische steun echter niet zijn plannen voor Irak realiseren en slaagde erin de meeste Britse ambtenaren te overtuigen om de Koerdische gebieden te integreren in een unitair Irak.

Turkije claimde echter intussen de provincie Mosul. De Britse strategie om de Turken het Koerdische gebied te ontnemen liep in de jaren voor 1925 niet naar wens. Vooraanstaande Koerdische stammen collaboreerden geregeld met het Turkse leger dat de provincie Mosul wou heroveren. In 1922 viel Turkije onder hun leider Mustafa Kemal Atatürk Irak binnen. Sir Percy Cox besloot daarop Sheikh Mahmud vrij te laten en hem opnieuw aan te stellen als gouverneur in Sulaymania. De Britse Hoge Commissaris was ervan overtuigd dat Sheikh Mahmud de enige figuur was die voldoende autoriteit had om een afscheiding van de Koerdische regio te vermijden. Om de gemoederen in de Koerdische regio te bedaren en om Sheikh Mahmud tevreden te houden, kwam er in 1922 een Anglo-Irakese verklaring waarin ze de Koerden beloofden dat ze het recht zouden hebben om een Koerdische regering op te richten binnen de grenzen van Irak. Deze verklaring werd echter nooit in de praktijk gebracht.

Tegen februari 1923 realiseerden de Britten zich maar al te goed dat Sheikh Mahmud eigenlijk bezig was met het uitbouwen van een autonoom Koerdistan met hem als koning, indien nodig onder de Turkse bescherming. Via herhaaldelijke aanvallen van de Britse Koninklijke Luchtmacht op Sulaymania slaagden de Britse en Irakese troepen er in juli 1924 uiteindelijk in om de stad opnieuw te bezetten en om Sheikh Mahmud te verplichten de Perzische grens over te steken.

Sir Percy Cox, de Britse Hoge Commissaris, zag Irak ontwikkelen van een Brits mandaatgebied naar een onafhankelijke staat

Kwestie Mosul

De Turkse regering wilde aanvankelijk geen afstand doen van hun rechten op de voormalige Ottomaanse provincie Mosul. Om de kwestie op te lossen zouden ze uiteindelijk dan toch instemmen dat een commissie van de Volkenbond zou bepalen of de Turkse claims op de provincie Mosul geldig waren in het licht van de mening van haar inwoners. De commissie zou ook aanbevelingen formuleren over haar uiteindelijk statuut en de territoriale grenzen. In juli 1925 beval de commissie, tot grote opluchting van koning Faisal, dat de provincie bij Irak hoorde en dat de noordelijke grens van Irak ongeveer zou overeenstemmen met de noordelijke grens van de voormalige provincie (vilayet). De commissie stelde echter twee voorwaarden. Ten eerste moest Irak gedurende de komende 25 jaar onder een mandaat blijven. Ten tweede stipuleerde de commissie dat de Irakese staat de onderscheiden aard van de Koerdische gebieden diende te erkennen door de Koerden zelfbestuur te geven en door hun culturele identiteit te ontwikkelen via eigen instellingen. In 1925 diende Groot-Brittannië een nieuw Anglo-Irakees Verdrag op te stellen dat 25 jaar van kracht zou zijn en waarin werd verzekerd dat voorstellen voor een speciale Koerdische administratie zouden gemaakt worden. Alhoewel de Koerden bemoedigd waren door

Sheikh Mahmud Barzindji

het feit dat de commissie open oren had voor hun angsten, vreesden ze dat de bekende uiteenlopende en vaak tegengestelde stemmen van Koerdistan van weinig tel waren voor de Britse belangen.

Irakese onafhankelijkheid

In 1929 kondigde de pas verkozen Labour regering in Groot-Brittannië aan dat het een volwaardig lidmaatschap van Irak van de Volkenbond zou aanbevelen in 1932. Het vooruitzicht van volledige Irakese onafhankelijkheid in 1932 leidde een deel van de Koerdische samenleving ertoe om uiting te geven aan hun collectieve eisen als Koerden. Naast figuren zoals Sheikh Mahmud of Sheikh Ahmad Barzan, wiens objectieven afhankelijk waren van de lokale tribale steun of van Soefi-broederschappen, waren in de jaren '20 ook groepen van stedelijke Koerdische intellectuelen ontstaan die ideeën begonnen te ontwikkelen over hoe de Koerdische identiteit en belangen het best gediend zouden worden binnen het kader van de Irakese staat. Het waren Koerdische parlementsleden die de oprichting van een verenigde Koerdische provincie voorstelden. Hun eisen waren pragmatisch en overstegen de lokale belangen van de stammen. De Koerdische politici in Bagdad hadden echter niet dezelfde ervaring als hun Arabische collega's en zouden dan ook bedrogen uitkomen in 1930.

De pro-Britse premier Nuri al-Said onderhandelde in 1930 snel een nieuw Anglo-Irakees Verdrag. Het Verdrag bepaalde dat alle verantwoordelijkheid voor interne orde in Irak onder de verantwoordelijkheid van de koning geplaatst zou worden en het maakte Irak ook verantwoordelijk voor haar eigen defensie. In ruil gaf Irak aan Groot-Brittannië het recht om gebruik te maken van alle Irakese faciliteiten in geval van oorlog. Daarnaast zou Groot-Brittannië het Irakese leger voorzien van haar uitrusting en militaire adviseurs. De RAF behield ook twee grote militaire basissen op Irakese bodem, één nabij Bagdad en de andere dichtbij Basra.

De Koerden waren echter woedend over het feit dat er in het Verdrag geen enkele verwijzing was naar hun speciale positie. In de herfst van 1930 waren er voortdurend rellen en demonstraties in de Koerdische gebieden. Sheikh Mahmud, met de openlijke steun van de stedelijke Koerdische leiders riep vervolgens op tot de afscheiding van Koerdistan van Irak en tot de omvorming van Koerdistan in een Brits protectoraat. De gevechten die daarop uit zouden breken maakten pijnlijk duidelijk dat de Irakese regering niet in staat was om de orde te handhaven en dat zij hun verplichtingen ten aanzien van de Koerden niet waren nagekomen. Op vraag van de Irakese regering stuurden de Britten eenheden van de RAF om de revolte te onderdrukken. Een maand later gaf Sheikh Mahmud zich over en in mei 1931 werd hij naar Zuid-Irak in ballingschap gestuurd. Als geste naar de Koerdische bevolking beloofde de Irakese regering in diezelfde periode een taalwet te ontwerpen. In 1931 kwam er dan eindelijk de zgn. Lokale Taalwet.

Met de Lokale Taalwet werd de Sorani-variant van het Koerdisch als officiële taal in het grootste deel van Iraaks Koerdistan ingevoerd. In de lagere scholen werd in de taal van de meerderheid van de leerlingen onderwezen en in gebieden waar de meerderheid Koerdisch was zou de taal van de gerechtshoven het Sorani zijn.

Met deze wet wilde de Irakese regering aan de Koerden en ook aan de Volkenbond bewijzen dat zij hun belofte om de onderscheiden natuur van de Koerden te erkennen waren nagekomen. De versie van de wet die uiteindelijk zou worden toegepast, zou de Koerden geenszins tevreden stellen. Volgens de Lokale Taalwet moesten de gemeenten rond Mosul uit één van de Koerdische varianten kiezen. De ministers wisten dat de provincialistische dorpshoofden nooit zouden

instemmen met de sorani-norm. In het noorden was het Sorani niet populair. Sommige Kurmandji-sprekende Koerden volgden liever onderwijs in het Arabisch dan in het Sorani. In grote delen van Iraaks Koerdistan zou deze wet dan ook dode letter blijven.

Natuurlijk waren de Koerden niet tevreden met hun situatie in Irak. Koerdische leiders in Sulaymania en andere Koerdische steden besloten daarom een petitie te richten naar de Volkenbond, alsook naar de Britse en Irakese regeringen, hopende dat men zou tegemoetkomen aan de Koerdische minimumeisen van culturele autonomie en zelfbestuur. Dit had echter weinig impact. Noch de koning, noch de Britten, noch de verschillende oppositiepartijen in Centraal en Zuid-Irak zou de regering onder druk zetten om de vraag van de Koerdische leiders te vervullen. In tegendeel, allen waren het er schijnbaar over eens dat elke neiging tot Koerdisch separatisme verpletterd moest worden.

In de zomer van 1931 was de situatie opnieuw onrustig in de Koerdische regio's door de opstand van Sheikh Ahmad Barzan, de oudste broer van de befaamde Koerdische leider Mollah Mustafa Barzani die de latere voorman zou zijn van de Democratische Partij van Koerdistan (KDP). Het Irakese leger kreeg de peshmerga's van Sheikh Ahmad opnieuw niet onder controle en riep eind 1931 de hulp in van de Britse luchtmacht. De Koerdische opstand werd dankzij de bombardementen van de RAF neergeslagen en het Irakese leger bezette daarop de Koerdische regio Barzan. Sheikh Ahmad Barzan besloot daarop de benen te nemen naar Turkije waar hij onmiddellijk werd gearresteerd door de Turkse autoriteiten.

De Volkenbond vroeg en kreeg in de zomer van 1932 van de Irakese regering eindelijk een formele verklaring waarin de Irakese regering beloofde om de rechten van vreemdelingen en minderheden te respecteren, alsook om menings- en godsdienstvrijheid toe te staan. In oktober 1932 werd het lidmaatschap van Irak van de Volkenbond goedgekeurd en werd Irak aldus de eerste staat van de mandaatgebieden van de Volkenbond die een volledig onafhankelijkheid verkreeg als een soevereine staat. Irak zou echter onder grote Britse invloed blijven staan, zowel formeel door het Verdrag van 1930, als informeel door allerlei onuitgesproken regels die de Britse relaties met de Irakese elite bepaalden.

Koning Faisal overleed in 1933 in Zwitserland. Hij werd opgevolgd door zijn zoon, Ghazi, een jongeman van 21 die weinig politieke interesses had maar die sympathiseerde met de pan-Arabische beweging. Zoals velen in Irak, verafschuwde hij de Britse dominantie. Ghazi was tevens het product van een systeem die de sji'ietische afkeer van de door de soennietische elite gedomineerde staat de komende jaren nog zou verergeren.

In de beginjaren van de onafhankelijkheid bezorgde de taalkwestie de politieke klasse in Bagdad kopzorgen en streefde dan ook een sterke assimilatie van de Koerden na. De jaren 30 zorgden voor een verdere militarisering van de Irakese maatschappij. Het nationale belang had voorrang op de aspiraties van de Koerden, Assyriërs of sji'ieten. De macht was steeds meer in handen van de soennietische Arabische elite, die in koning Ghazi een ideale voorman vond. De Irakese politieke klasse zou steeds meer de anti-Britse en pan-Arabische sentimenten bespelen.

In augustus 1935 brak er in de noordelijke Koerdische regio opnieuw een revolte uit. Aan de basis lagen vetes en wederzijds wantrouwen tussen verschillende Koerdische stammen maar ook de dienstplicht, die sinds 1934 van kracht was, stootte op veel weerstand bij de Koerden en bij de sji'ietische bevolking in het zuiden. Het Irakese leger zou er pas in maart 1936 in slagen om de situatie in Koerdistan opnieuw onder controle te krijgen. Ten gevolge van de rebellie van de Yezidi Koerdische gemeenschap in de Jebel Sinjar tegen de verplichte legerdienst, werd de staat van beleg in het gebied afgekondigd. In oktober 1935 braken hevige gevechten uit die eindigden in de overwinning van de regeringstroepen. Honderden yezidi's werden hierbij gedood en gevangengenomen en een twaalftal dorpen werden vernietigd.

Gedurende het Interbellum stond Irak onder de invloed van Groot-Brittannië. Groot-Brittannië heeft altijd met een gespleten tong gesproken betreffende de Koerdische eisen. Enerzijds oefende het druk uit op de Irakese regering om de Koerden niet te vervolgen. Tegelijkertijd wilden zij echter niet dat de Irakese regering zou buigen voor de Koerdische eisen omdat ze schrik hadden dat de Koerden zich zouden afscheiden van Irak.

Bronnen:

C. Tripp, *A history of Iraq,* 2000.
B. Cornillie en H. Declercq (red.), *In de schaduw van Saddam. Het Koerdisch experiment in Irak.,* 2003.

Booming Koerdistan

– Lieve Driesen –

Met de internationale conferentie 'The Gateway to Iraq, Kurdistan Region. Trade and Investment Conference 2010', die midden juni in Londen werd georganiseerd, hoopt de Regionale Regering van Koerdistan (KRG) investeringen en grootschalige ontwikkelingsprojecten aan te trekken vanuit Europa en de Verenigde Staten.

Meer dan 600 afgevaardigden van over heel de wereld woonden midden juni de conferentie over investeringskansen in de regio Koerdistan van Irak bij.
De economie van Koerdistan groeit zelfs sneller dan de jaarlijkse economische groei van Irak van 7,3%. Het ontwikkelt haar landbouwsector – die bijna volledig werd vernietigd door Saddam Hussein- alsook de industriesector en het toerisme. Momenteel is er een geschifte bouwboom bezig en er is enorm veel interesse in de ontwikkeling van de banksector. Men spreekt zelfs over Koerdistan als het nieuwe Dubai.
Zonder twijfel zal de energiesector de bron zijn van haar toekomstige rijkdom, zeker gezien haar geschatte oliereserves van 45 biljoen vaten en 3 tot 6 triljoen kubieke meter gas. Toch wacht men nog op een cruciaal akkoord tussen de centrale regering in Bagdad en de regering in Erbil over de verdeling van de inkomsten. Eerder kan men de contracten met buitenlandse maatschappijen aangaande productieverdeling (production sharing contracts) niet honoreren. Totnogtoe kwamen de investeringen in de Koerdische economie vooral uit Turkije, Libanon, Koeweit en de Verenigde Arabische Emiraten. Met de conferentie in Londen probeerde de KRG zakenmensen uit Europa en de VS, zoals Coca-Cola, Pepsi, ArcelorMittal, Lafarge en Rotana, te verleiden.

Energiesector

Ashti Hawrami, de ervaren olieminister van de Koerdistan Regionale Regering (KRG), gaf aan wat er op het spel stond. Voor 2003 was Koerdistan aangewezen op olie die ze uit de buurlanden tegen hoge prijzen moesten invoeren. Nu is de regio een uitvoerder van olie geworden. Koerdistan verwacht binnenkort minstens 100.000 vaten per dag te kunnen exporten en tegen het einde van het jaar 200.000 vaten per dag. Tegen 2014 wil Koerdistan minstens 1 miljoen vaten per dag uitvoeren wat zou neerkomen op een inkomstenstijging met 50% voor heel Irak. Hawrami benadrukte ook dat de oliecompagnieën, die doorgaans negatief in beeld komen, in Koerdistan verschillende sociale projecten en infrastructuurprojecten financieren, waaronder het bouwen van ziekenhuizen en wegen. Ook de electriciteitsvoorziening is de afgelopen jaren aanzienlijk verbeterd. Koerdistan heeft tussen 1991 en 2007 maar liefst elf electriciteitscentrales gebouwd. Drie hiervan zijn onlangs geoperationaliseerd. Voor de komst van Hawrami in 2006 had Koerdistan gemiddeld maar twee tot vier uur per dag electriciteit. Nu beschikken de inwoners van de grote steden gedurende meer dan 18 uur per dag over electriciteit met een gemiddelde van 12-18 uur over de gehele regio.
De onenigheid die Koerdistan heeft met Bagdad, meer bepaald over het feit of de PSAs (Production Sharing Agreements) aangeboden mogen worden aan buitenlandse oliecompagnieën, zorgt er helaas voor dat buitenlandse maatschappijen nog al te vaak een afwachtende houding aannemen. De premier van Koerdistan zei hierover: "De Irakese grondwet geeft aan de regio's het recht om niet geëxploreerde olie- en gasvelden te ontwikkelen en te beheren. Het Parlement van Koerdistan heeft in augustus 2007 de Olie- en Gaswet aangenomen en sinds september 2007 is de regio begonnen met het sluiten van contracten met internationale maatschappijen. Nu hebben wij 40 internationale maatschappijen van 17 landen die olie en gas in Koerdistan exploreren. (…) Gecentraliseerde controle over oliemanagement is catastrofaal geweest. Het is een pijnlijke ironie dat een land met ongeziene natuurlijke rijkdommen gereduceerd werd tot een economische woestenij ten gevolge van decennialang slecht centraal management". Op de vraag in hoeverre de geschillen tussen Bagdad en Erbil intussen zijn bijgelegd, antwoordde premier Dr. Barham Salih dat de Irakese ministerraad onlangs een gedetailleerd voorstel van de KRG had goedgekeurd die de verschillende kwesties zou moeten oplossen. Totnogtoe is de export van ruwe olie uit Koerdistan nog steeds geblok-

keerd. De premier hield vol dat er reeds serieuze vooruitgang geboekt werd op dat vlak. In mei zou het Irakese kabinet reeds een plan hebben goedgekeurd zodat de olie-export via de Irakese pijplijn zou kunnen herstarten. De inkomsten uit deze export zouden neergelegd worden bij de Irakese schatkist en in ruil zouden de kosten van de maatschappijen terugbetaald worden. Sinds juni 2007 bestaat er tussen de centrale regering in Bagdad en de KRG een akkoord over een wetsontwerp dat 83% van de olie- en gasinkomsten toewijst aan de federale regering en 17% aan de KRG. Hawrami hoopt dat dit ontwerp zo snel mogelijk door het nieuwe parlement in Bagdad geloodst zal worden maar benadrukt ook dat het nog gewijzigd moet worden zodat de "transparantie verzekerd kan worden en de kosten van het produceren van olie gedekt zijn vooraleer de inkomsten verdeeld worden".
Barham Salih benadrukte dat de KRG massaal wil inzetten op onderwijs. Vandaag zijn er zeven universiteiten en er worden binnenkort nog vier nieuwe geopend. Daarnaast zijn er ook veel privé-instituten en colleges waar men geneeskunde, technologie, sociale wetenschappen en economie kan studeren. Ook wil de regering studenten aanmoedigen om, via het zgn. *Human Capacity Development Programme*, het masterdiploma en de doctoraatsgraad aan de beste internationale universiteiten te behalen. Zo wil de regering gespecialiseerd personeel vormen voor de academische instellingen en de publieke en private sector voorzien met hoogopgeleid personeel.
Trots zeiden de Koerdische vertegenwoordigers dat de regio de afgelopen drie en een half jaar investeringen voor meer dan 12 biljoen dollar heeft aangetrokken. De KRG-vertegenwoordigers gaan er prat op dat dit voornamelijk te danken is aan een liberale buitenlandse investeringswet die in 2006 geratificeerd werd waarin incentives voor buitenlandse investeerders zijn opgenomen zoals de mogelijkheid voor landbezit, een 10-jarige belastingsvrijstelling en de mogelijkheid om winsten en kapitaalinteresten over te brengen naar het buitenland. De KRG is zich ervan bewust dat investeringen pas werkelijk zullen opbloeien wanneer de zakenmannen zich gesteund zullen weten door een wettelijk kader. Daarom hebben zij de investeringswet ingevoerd en werken zij ook, aldus Sinan Çelebi, de minister van handel en industrie van de KRG, aan een anti-monopoliewet, een concurrentiewet en een wet ter bescherming van de consument. Daarnaast heeft de KRG ook plannen om drie vrijhandelszones in te stellen: één aan de grens tussen de KRG en Turkije en de twee andere tussen Koerdistan en Iran.

Autonomie

Een rode draad doorheen de conferentie was het feit dat de KRG wil aantonen dat een federaal Irak met een grote autonomie voor de verschillende regio's leidt tot beter bestuur en enkel voordelen biedt voor de economie van geheel Irak. Barham Salih stelde het zo: "Na het einde van de onderdrukking en de bevrijding van Irak in 2003 beslisten de Koerden om te leven in een pluralistisch, democratisch, grondwettelijk en federaal Irak. We hebben het federalisme niet enkel gepromoot om onze twaalf jaren van zelfbestuur te behouden maar omdat het gecentraliseerd regeringssysteem in Irak duidelijk had gefaald. Het zou fout zijn te denken dat federalisme enkel voor Koerdistan goed is, en het zou tevens fout zijn te veronderstellen dat het verdeeldheid zou zaaien. Eigenlijk is het een 'verzekeringsbeleid' voor een verenigd Irak, dat een mozaïek is van etnische, sektarische, religieuze en nationale groepen". Op de vraag of Koerdistan streeft naar een grotere autonomie, antwoordde premier dr. Barham Salih heel diplomatisch: "Wij geloven in een democratisch federaal Irak, en wij beschouwen de vooruitgang van de regio Koerdistan als een onderdeel van de vooruitgang van Irak en als een katalysator voor het democratisch proces. (…) De veilige omgeving, de groeiende economie en de snelle ontwikkeling van Koerdistan maken van de regio een groeimodel en de ideale poort naar de rest van Irak."

Corruptie en bureaucratie

Natuurlijk kampt Koerdistan nog met diverse problemen, zoals de corruptie en de bureaucratie. De KRG probeert met behulp van PricewaterhouseCoopers de efficiëntie van de regering en administratie te verbeteren en heeft ook al verschillende anti-corruptiemaatregelen genomen. Zo hebben ze een gedragscode voor ambtenaren ingevoerd en willen ze via een transparantiecommissie de strijd tegen corruptie aangaan en goed beleid promoten.

Ondanks de diverse argumenten die de KRG aanvoerde om de talrijke internationale investeerders in Londen over de streep te trekken, zal een stabiel en veilig Irak voor vele zakenmannen een voorwaarde blijven om te investeren in Koerdistan. En natuurlijk zullen vele investeerders ook nog afwachten tot de disputen tussen Erbil en Bagdad zijn opgelost, zeker wat de olie betreft. Of zullen ze toch beslissen om Irak voorlopig links te laten liggen en naar het 'andere Irak' trekken?

Bronnen:
http://www.kurdistanconference.com
The Middle East interview. Dr. Barham Salih, Prime Minister of the Kurdistan Regional Government, Iraq, The Middle East, augustus-september 2010.
Kurdistan means business, The Guardian, 26/06/2010.

Eerste bezoek aan het 'bevrijde' gebied

– Vijdan Yildirim –

In juli jl. bezocht ik met een Belgisch-Nederlandse delegatie voor de eerste keer in mijn leven Zuid-Koerdistan (Noord-Irak). Toen ik in de stad Erbil [Hewler] rondliep onder een brandende zon, die de aarde op het heetst van de dag doet opwarmen tot 50 graden celsius, keek ik verbaasd naar de Koerdische mensen. Ik moest denken aan de woorden van mijn tante in Turkije -ik was bij haar en ik vloog vanuit Istanbul naar Erbil met een Turkse vliegtuigmaatschappij: "Zo dus jij gaat naar het 'bevrijde' gebied," zei ze met een cynische ondertoon. De connotatie loog er niet om, het was alsof ze me wilde zeggen: nu ga er maar heen, maar je zult niet vinden wat je zoekt.

Een stad of een land voor het eerst in je leven bezoeken, is toch wel heel bijzonder. Vooral als er ook een verbondenheid is met je afkomst. Ik ben immers zelf geboren in het Turkse deel van Koerdistan. Het is voor mij de eerste keer dat ik in Zuid-Koerdistan ben, en vooral het feit dat het de eerste keer is in een 'bevrijd' Koerdistan maakt het juist ook zo mysterieus. Dagenlang heb ik me hierop verheugd. Ik sluit me aan bij een Belgisch-Nederlandse delegatie die een druk programma heeft uitgewerkt in Zuid-Koerdistan: een ontmoeting met de minister van Cultuur, het bijwonen van een Koerdisch literatuurfestival in Duhok en een bezoek aan Lalesh, het heilige bedevaartsoord van de Yezidi's.

Mijn tante leek gelijk te hebben, helaas. De hitte is niet te houden hier in de maand juli en de stad Erbil oogt onderontwikkeld. Regelmatig zie je traditioneel geklede Koerdische mannen in de straten van de grote stad Erbil: een bruine laag gesneden broek met dezelfde kleur blouse, strak om de middel een sjaal en het hoofd bedekt met een wit-zwart of wit-rood gekleurde sjaal. Oftewel, zoals peshmerga's, de Koerdische strijders, zich kleden. Meestal zijn het mannen op middelbare leeftijd en oudere mannen.

En de vrouwen, meestal bedekt met hoofddoek en lange mouwen, ogen evenmin modern. Wel integendeel, erg traditioneel. Vaak dragen ze een zwarte sluier. Het is alsof ik teruggekatapulteerd word in de tijd. En de winkels in de gesloten bazaar, daar ontbreken de schappen. De goederen zijn opgestapeld en uitgestald. Daarentegen rijden de mensen wel in zeer luxueuze auto's rond in de straten van Erbil. Ik heb me laten vertellen dat het de ambtenaren zijn in hoge functie.

Ik val van de ene verbazing in de andere. Spreek daarbij mezelf moed in en verwijt het aan mijzelf. Immers ik die niet zo vaak reis, daar zal het waarschijnlijk aan liggen, denk ik bij mezelf. Ik vraag aan mijn medereiziger -een van de organisatoren van het gezelschap en tevens directeur van het Koerdisch Instituut te Brussel Derwich Ferho- of ik geld kan wisselen. Ik heb euro's en wil graag lokaal geld (Iraakse Dinars).

"Ja,", zegt hij en wijst naar de man met een kartonnen doos voor zich, "dat zijn ze." Op de stoep zit een man op een witte tuinstoel met voor hem een kartonnen doos die dienst doet als toonbank, daarop ligt het geld uitgestald en zie ik ook lottobiljetten in de aanbieding. Ik pak mijn euro's en wissel wat geld. Hij stopt de euro's in zijn zak, pakt van het kartonnen tafeltje de Iraakse dinars en telt ze na. "Een heuse stad waar ook een vliegveld te vinden is, hoort toch een geldwisselkantoor te hebben", vraag ik verbaasd. Nog vier andere mannen staan op de stoep met een kartonnen doos die als geldwisselkantoor dienen.

Erbil, wordt mij verteld, was vijf jaar geleden een compleet andere stad en nog meer terug in de tijd was het een klein dorp. Nu is het hard op weg in de goede richting. Door de oorlog was er hier niks. Middenin het centrum waar een park met fonteintjes staat, zaten allemaal verkopers met hun kraampjes. Die zijn allen schoongeveegd. Dat wil zeggen dat zij nu hun verkoopplek in de gesloten bazaar ernaast toegewezen hebben gekregen. "Als je hier over vijf jaar terugkomt dan zul je een nieuwe stad aantreffen", wordt me verzekerd. Daar geloof ik zeker in.

Ik hou het erop dat de wederopbouw maar net is begonnen. Bij die wederopbouw zie ik veel Turkse producten. Ook de kleine ondernemer vliegt even op en neer naar Istanbul. Daar kopen ze hun waren in die ze vervolgens in Erbil verkopen. Het gaat dan om textiel, etenswaar en andere spullen.

Zo heeft de jonge ondernemer van volgens mij maar begin 20 jaar oud, geen flauw benul van de T-shirts die hij verkoopt. T-shirts waarop de naam van een populaire Turkse tv-serie staat afgebeeld: Kurtlar Vadisi. Een serie die eigenlijk zeer veel anti-Koerdische sentimenten in zich draagt, als je het mij vraagt. Ik maak een grapje en zeg waarom juist deze serie, hij haalt zijn schouders op.

Het is overduidelijk dat Zuid-Koerdistan een nieuwe afzetmarkt is voor Turkse bedrijven. En de Koerden in deze regio, hoe bewust en slim zij daarmee om zullen gaan, daar heb ik nog mijn twijfels over.

Duhok, de gedroomde stad

Na Erbil is Duhok een idyllische stad die eindelijk de groene hoge bergen bezit zoals ik me Koerdistan voorstel. Tussen de bergen in ligt het stadje met vooral veel laagbouw. Verspreid over een vrij uitgestrekt gebied leven er in deze stad ongeveer driehonderdduizend mensen. Duhok is tevens de hoofdstad van de provincie die in totaal maar achthonderdduizend inwoners telt. We zijn hier voor een literatuurfestival van de Koerdistan Schrijversunie in Duhok, dat dit jaar zijn derde editie beleeft.

We worden als delegatie meteen geïnterviewd door een journalist van de krant. Hij vraagt aan me wat ik van Koerdistan vind. Ik kon het niet laten om mijn verbazing te uiten over het feit dat er hier Koerdisch wordt gesproken maar dat het in het Arabisch schrift wordt geschreven. De journalist verontschuldigt zich en voegt eraan toe dat ze eraan werken. "Maar in deze stad zou ik wel willen leven", voeg ik tot slot nog toe aan mijn interview, "in Erbil daarentegen niet".

Gedurende de conferentie kom ik erachter dat het culturele leven hier toch erg arm is. De schrijvers beklagen zich over het povere culturele leven in geheel Koerdistan. Er is geen beleid om toneel, film, literatuur en muziek te bevorderen. En ik bedenk me ineens dat ik niet eens een bioscoop ben tegengekomen. Zelfs een dergelijke laagdrempelige uitgaansgelegenheid als een bioscoop vind ik niet terug in Duhok.

Toch heeft deze stad de potentie om de Koerdische cultuur nieuw leven in te blazen. Zo is dit festival met ongeveer 200 gasten, afkomstig uit zowel binnen als buiten de Koerdische regio's en natuurlijk ook uit Europa, daar een voorbeeld van. En daarnaast werd begin dit jaar in Duhok het eerste filmfestival georganiseerd.

De Schrijversunie van Duhok, die tevens de organisator is van het derde literatuurfestival van Duhok, ontvangt ons zeer gastvrij en gemoedelijk. De organisator vertelt ons wat de bedoeling is van de komende drie dagen en de schrijversunie heeft een eigen gebouw waar ook, eindelijk, sterke drank geschonken wordt. Voorts ontmoet ik een docente literatuur van de universiteit in Duhok, Zozan Sadiq. Zij vertelt dat poëzie de meest populaire literatuur is en dat men zeer weinig romans leest. Aan haar vraag ik waar ik een goede boekenwinkel in de stad kan vinden. "Die zijn er niet", zegt ze. "De auteurs die hier zijn, geven de lezers en alleen de echte lezers hun boeken gratis. De auteurs zijn de uitgevers van hun eigen boeken". In Nederland zou er een heuse boekenstand te vinden zijn in de lobbyruimte van een festival dat georganiseerd zou worden door een boekenwinkel.

De stad heeft daarentegen wel een echte kunstgalerij waar schilderijen en beeldende kunst wordt geëxposeerd. En een bijzonder museum gesticht vanuit particulier initiatief: Qachakh Culture Museum. Hier vind je historische en recente voorwerpen uit Koerdistan. Zo worden er oude en grote stenen sculpturen en verschillende gebruiksvoorwerpen tentoongesteld. Een buitenlands archeologenteam heeft de voorwerpen getaxeerd en onderzocht. Het museum is een initiatief van Qadir Qaçax die sinds 1980 pêshmerge is en dit ook voor zijn leven zal blijven. Hij is tevens een dichter die reeds zeven dichtbundels uitbracht. Nu is hij vertegenwoordiger van de Koerdistan Democratische Partij in Akre.

's Avonds bedenk ik mij dat men misschien toch niet mag uitgaan van de standaarden in Nederland. Het rijke cultuurleven zal opbloeien conform de condities die eigen zijn aan de omgeving en de mentaliteit. Waarschijnlijk is het gewoon een kwestie van geduld. Wel ben ik ervan overtuigd dat de stad Duhok de potentie in zich heeft om dit waar te maken.

Hoe wordt men een radicale jihadstrijder?

– Lieve Driesen –

Duisternis speelt een hoofdrol in het boek 'We gaan als het donker wordt' van de Koerdisch-Duitse schrijver Sherko Fatah. De duisternis is voelbaar in bijna elk woord. Fatah vertelt over de reis van Kerim, een jonge Koerdische man uit Noord-Irak. De auteur brengt Kerim van zijn familie naar de jihadstrijders, vandaar naar een verlaten eiland en tot slot belandt hij bij zijn oom in Berlijn. In tegenstelling tot wat Kerim had gehoopt, is Duitsland geen veilig paradijs voor hem. Als asielzoeker wordt hij ook daar omringd door duisternis en onzekerheid. Tot zijn duistere geschiedenis hem inhaald.

Sherko Fatah

Sherko Fatah (°1964) is een zwerver tussen twee werelden.Over zijn identiteit vertelde hij in een interview: "Ik voel me een Duitse schrijver, want het Duits is mijn moedertaal. Ik heb Koerdisch geleerd toen ik heel jong was, maar daar ben ik het meeste van vergeten. Mijn vader is in de jaren zestig van Irak naar Europa verhuisd. Ik heb in Oost-Berlijn gewoond tot mijn elfde. Ik heb slechts kortere tijd in Irak gewoond en ben daarna naar West-Berlijn verhuisd. Dat resulteerde in een complexe identiteit. De DDR-herinneringen maken ook deel uit van mijn achtergrond"[1].

Sherko Fatah is de auteur van vier romans die allen erg positief werden onthaald. Zijn laatste boek '*We gaan als het donker wordt'* (vertaling van *Das dunkle Schiff*) stond zelfs op de shortlist voor de Prijs van de Boekenbeurs van Leipzig in 2008. Deze avonturenroman verhaalt het leven van Kerim, een Koerd die als kind droomt om zijn vader als kok op te volgen. Zijn leven loopt echter anders. Hij wordt ontvoerd door jihadstrijders, slaagt erin om het trainingskamp te ontvluchten en belandt uiteindelijk bij zijn oom in Berlijn. Op de achterflap van het boek staat het veelzeggende citaat van Sherko Fatah te lezen: "Je mist je religie of je culturele gebondenheid niet zolang je er middenin zit. In den vreemde ga je ze pas missen. In een niet-vertrouwde omgeving wordt de religieuze ervaring intenser, vermengd met een gevoel van heimwee. Daardoor neemt ook de aantrekkingskracht van radicale standpunten toe."

Aanvankelijk studeerde Fatah filosofie en kunstgeschiedenis in Berlijn en als jonge student legde hij zich toe op Wilhelm Dilthey's filosofische hermeneutiek en Heideggers linguïstische analyse. Later ontdekte hij dat hij romans wilde schrijven en geïnspireerd door de grote Zuid-Amerikaanse romans ontdekte Fatah zijn fundamentele thema's: de ervaring van leven tussen twee culturen, de moeilijkheden van het leven in een vreemde omgeving, de inspanningen om te leven onder een dictatuur.

We gaan als het donker wordt

De roman *We gaan als het donker wordt* is geschreven in een erg duidelijke en simpele taal. Fatah verhaalt op een afstandelijke manier de avonturen die Kerim beleeft. Hij oordeelt echter niet en legt de gebeurtenissen nooit uit. Hij laat dat alles over aan de verbeelding van de lezer.

De openingsscène brengt je meteen naar het huiveringwekkende en tevens fascinerend mooie bergachtige Iraaks Koerdistan van de jaren tachtig: op een zonnige zomerdag verzamelen kleurrijk gekleede oude Koerdische vrouwen kruiden en de jonge Kerim slaat dit alles met een intense blik gade. Plots daalt een lawaaierige militaire helicopter af en neemt de oude vrouwen mee. Stiekem hoopte hij dat deze helicopter hem zou meenemen: "Ik red het niet, dacht hij nog een keer met spijt, maar het was alleen al een troost dat het was gebeurd, het volkomen uitzonderlijke. Hij

[1] Sherko Fatah: 'Jonge mensen zoeken een virtuele thuis', MO-magazine, 8 mei 2010.

COLOFON

DE KOERDEN

Het tweemaandelijks tijdschrift van het Koerdisch Instituut vzw te Brussel - door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap erkend als beweging in het kader van het decreet op het sociaal-cultureel volwassenenwerk - biedt een politiek onafhankelijke blik op de huidige situatie van de mensen- en volkerenrechten in het Midden-Oosten, Eurazië en de Kaukasus en tevens op hun geschiedenis en cultuur.

Bijdragen van derden vertegenwoordigen niet per definitie de visie van de redactie.

Koerdisch Instituut vzw
Bonneelsstraat 16, 1210 Brussel - België
Tel.: 0032/(0)2.230.89.30
Fax.: 0032/(0)2.231.00.97
E-mail: kib@skynet.be
Website: http://www.kurdishinstitute.be

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER
Derwich M. Ferho

EINDREDACTIE
Lieve Driesen

COVERFOTO
Paşa Imrek

INHOUDELIJKE REDACTIE
Derwich M. Ferho

REDACTIECOMITE
Ludo De Brabander, Lieve Driesen, Derwich M. Ferho, Nick Hannes en Paul Vanden Bavière.

WERKTEN MEE AAN DIT NUMMER
Dirk Rochtus, Vijdan Yildirim.

OPMAAK
Nevelland

DRUKKERIJ
Nevelland

OPLAGE
1000

JAARABONNEMENT
Maak 25 euro (België) over op rekeningnummer: 001-2068530-81 (België) of 30 euro op gironummer 9030392 (Nederland) met vermelding 'jaarabonnement De Koerden'

LOS NUMMER
5 €

Dit blad wordt uitgegeven met de steun van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling sociaal-cultureel werk.

INHOUDSOPGAVE

4-5 **Israël probeert relatie met Turkije te redden**

6-7 **Onrust in 'rebellenland'**

8-10 **Vrede in Turkije opnieuw begraven**

11-13 **'Deq: traditionele tatoeages in Koerdistan'**

14-17 **Het interbellum in Irak. Het begin van de Koerdische vrijheidsstrijd**

18-19 **Booming Koerdistan**

20-21 **Belgisch-Nederlandse delegatie naar Zuid-Koerdistan. Eerste bezoek aan het 'bevrijde' gebied**

22-23 **Boekrecensie. Als het donker wordt**

24 **Agenda**

stond daar en zag ze opstijgen, schoksgewijs eerst, dan gestaag, alsof ze de lucht in werden getrokken, tot ze de stofwolken onder zich lieten. Heel soepel kantelde de helicopter en maakte opnieuw een wijde boog, schroefde zich geleidelijk hoger en hoger, tot hij bevrijd in de lucht wegdreef. Hij keek hen na en wenkte nog een keer. En warempel, de machine kwam weer terug, het dreunen werd luider en luider tot hij zijn oren dichthield. Met het hoofd in de nek zag hij de vrouwen. Daar vielen ze, de een na de ander stortte uit het luik, met gespreide armen glansden ze op in het licht, en als om ze tegen te houden trok aan hun gewaden de wind."
Fatah is een meester in krachtige beelden. De lezer komt echter nooit te weten wat er exact gebeurt, laat staan wat de betekenis is van de gebeurtenissen. Wat duidelijk is dat Irak in oorlog is. In de jaren tachtig, tijdens het horrorregime van Saddam Hussein, waren brutale moorden alomtegenwoordig. Kinderen groeiden ermee op. Zo verwijst hij naar de gifgasaanval van 1988 van Saddam Hussein op Halabja, zonder dieper in te gaan op de details. Toch laat Fatah duidelijk voelen dat deze aanval een enorme impact zou hebben op de Koerdische bevolking. Samen met zijn ouders was Kerim op weg naar zijn grootouders in Halabja. Toen ze bijna bij hun bestemming waren aangekomen, hield een opgewonden man hen tegen. Daarop sprong Kerim uit de auto en probeerde hij te zien wat er in de vallei was gebeurd: "Hij onderscheidde twee grote gevaarten, die hij eerst voor stofwolken hield. Hun binnenste maakte zich donker van het landschap los. Als bomen van rook stonden de wolken in het dal, de lichte wind op deze ochtend was genoeg om de randen van hun kruinen uiteen te plukken. (…)De rookzuilen vervaagden geleidelijk in de wind. Hoewel er van slachtoffers geen spoor was, werkte de stilte beangstigend. Zelfs vogels cirkelden er niet meer boven de vlakte. (…)'Ze hebben Halabja aangevallen,' zei zijn vader nadat hij weer bij hen in de auto was gestapt en de deur dicht had getrokken. (…) Maar het is niet zoals anders,' mompelde hij."
Kerim's vader, een alevitische kok, blijft zoals de meerderheid stil en probeert onopvallend te overleven en voor zijn gezin te zorgen. Plots slaan echter ook bij hem de stoppen door wanneer een geheimagent in zijn restaurant opschept over het feit dat ze voetbalden met het hoofd van een spion. Een paar minuten later is zijn vader dood. Daarop begint de odyssee van Kerim. Hij wordt ontvoerd door de 'Volgelingen van God', jihadstrijders die de Koerdische peshmerga's ten tijde van de inval van de Amerikanen bestreden en zich verschansten in de bergen rond Halabja.
Gedurende enkele maanden deelt hij zijn leven met de andere jihadstrijders en heeft hij voor de eerste keer in zijn leven het gevoel ergens deel van uit te maken. Hij bewondert de leraar, wiens missies en standpunten hij zonder enige voorwaarde aanvaardt.
De essentie van deze roman is dat het niet over de islam gaat maar over extremisme in al zijn verschillende gedaantes. Hoe wordt iemand een radicale jihadstrijder? Dit is de vraag die Fatah onderzoekt terwijl hij in de voetstappen van Kerim treedt. Op het moment dat hij aan de beurt is om een martelaar te worden door een zelfmoordaanslag te plegen, realiseert Kerim zich dat hij niet in staat is om zichzelf te vernietigen in de naam van het geloof.
Hij vlucht naar Duitsland en verstopt zich in de donkere bergruimte van een schip. Uiteindelijk zal hij toch aankomen bij zijn oom in Berlijn waar zijn eindeloze reis voortgaat onder de vorm van de bureaucratie van de asielaanvraag.
In Berlijn neemt Kerim's verhaal echter een verrassende wending. Alhoewel hij de jihadstrijders ontvlucht is, voelt hij zich opnieuw aangetrokken door religie, het geloof en de moskee. Hij wordt een religieuze fundamentalist. Onder de vreemdelingen keert hij zich steeds meer in zichzelf en wordt hij aantrekkelijk voor een jonge Arabische bendeleider die over zijn lot zal beslissen.
De auteur wilde met het boek dan ook vooral vertellen dat er een religieus gevoel groeit in de diaspora. In een interview met MO-magazine[2] verklaart hij dit: "Op het einde keert Kerim naar de lering van de predikant in de bergen van Irak, die erin slaagde de voetsoldaten voor hem te laten sterven. Kerim was geen fanatiekeling, hij was gewoon een aanhanger. In Europa waar hij arm is, geïsoleerd geraakt, heimwee heeft en getroffen is door liefdesverdriet zoekt hij naar wat ik noem een virtuele thuis. Wanneer hij uiteindelijk zijn
asiel krijgt en naar werk zou moeten zoeken, kiest hij ervoor naar de moskee te gaan. In die moskee zitten mensen van Turkije en Egypte, van overal. Ze hebben niets gemeen, maar ze zijn samen in de moskee en op een bepaalde manier voelen ze zich verbonden, misschien nog meer en op een diepere manier dan ze ooit thuis zouden kunnen."

We gaan als het donker wordt bestaat uit vijf delen. Terwijl Fatah's vertelling in de eerste twee delen chronologisch is, zitten de overige delen vol flashbacks en perspectiefwijzigingen. Dan groeit het beeld van een man wiens angstaanjagende vreemdheid uit een parallelle wereld afkomstig lijkt te zijn.

Titel: We gaan als het donker wordt
Auteur: Sherko Fatah
Uitgeverij: Cossee Uitgeverij
Vertaling door: Pauline de Bok
Jaar: 2010
Aantal pagina's: 334